

TRUTH TO POWER: THE INFLUENCE OF BERTRAND RUSSELL ON NOAM CHOMSKY'S ACTIVISM

Yurdagül KILINÇ*

Abstract: There are different ways of approaching contemporary governments. One approach is nihilism, which results from suffering and pain caused by political violence and injustice. The other approach is optimism, which suggests seizing available opportunities and affirming the process despite its shortcomings, rather than giving up and waiting for the worst-case scenario to happen. This perspective assumes that despite political disasters, there are ways to improve life. The pursuit of a better life can be achieved through orthodox or oppositional and radical means. This article examines the contemporary philosopher Noam Chomsky, who identifies as an optimist while maintaining a radical and oppositional stance against the violence of power. It also delves into the activism of Bertrand Russell (1872-1970) and his influence on Chomsky.

Keywords: Bertrand Russell, Noam Chomsky, activism, anarcho-syndicalism, optimism

İKTİDARA RAĞMEN HAKİKAT: NOAM CHOMSKY AKTİVİZMİNDE BERTRAND RUSSELL ETKİSİ¹

Öz: Çağdaş yönetimlerle hesaplaşmanın iki farklı yolu vardır: biri nihilizm, diğeri optimizmdir. Nihilizm, politik şiddet ve adaletsizlikle gelen ıstırap ve acının sonucudur. Optimizm ise pes etmek ve en kötü senaryonun gerçekleşmesini beklemek yerine mevcut fırsatları değerlendirmeyi ve süreci eksikliklerine rağmen olumlu olmayı bir seçenek olarak önerir. Bu bakış açısı, dünyanın başına gelen tüm politik felaketlere rağmen hayatı daha yaşanır hale getirmenin yolları olduğunu varsayar. Daha iyi yaşam arayışı, ortodoks yollardan olabileceği gibi daha radikal ve muhalif bir biçime de bürünebilir. Bu yazıda kendini optimist ve bununla birlikte

* Dr. Öğr. Üyesi | Asst. Prof.
Selçuk Üniversitesi, Türkiye
yurdagulkilinc@gmail.com
ORCID: 0000-0002-1597-062X

¹ Bu makale, 12-13 Ekim 2023 tarihleri arasında Ankara'da "Eleştirel Teoriyle Toplum ve Siyaset Felsefesi: Güncel Sorunlar, Tartışmalar, Perspektifler" başlığıyla gerçekleştirilen 9. Ulusal Çağdaş Siyaset Felsefesi Sempozyumu'nda sunulan "Noam Chomsky Aktivizminde Bertrand Russell Etkisi" tebliğinin genişletilmiş halidir.

iktidar şiddetine karşı radikal ve muhalif olarak konumlandırıan çağdaş filozoflardan Noam Chomsky ve politik görüşleriyle Chomsky üzerinde etkisi olduğunu düşündüğümüz Bertrand Russell'ın (1872-1970) politik aktivizmine yer vereceğiz.

Anahtar Sözcükler: Bertrand Russell, Noam Chomsky, aktivizm, anarko-sendikalizm, optimizm

1. Giriş

Eylem ve kararların olası sonuçlarını hesaplamayan her politika, trajiktir. Böyle bir politika, taraflardan birinin kazancının, diğerinin kaybına eşit olduğu sıfır toplamlı bir oyun değildir. Tüm taraflar farklı oranda kayıptadır. Bu yüzden trajik sonuç, karar vericinin ve hakkında karar verilenin, politik zarara uğradığını gösterir. Politik zararın boyutları, bir kimsenin hareket alanını kısıtlamak suretiyle bireysel olabileceği gibi güç mücadeleleri, siyasi çatışmalar, hükümet krizleri ve savaşlar nedeniyle kitlesel de olabilir. Ekonomik, kültürel ve yapısal sonuçları bir yana olmakla birlikte trajik sonucun üzerinde henüz fazlaca tartışılmayan yanı belki de Terry Eagleton'un metaforuyla "anlam tutulması"dır (Eagleton, 2012, 81). Eagleton, anlam tutulmasından ne kastettiğini açıkça izah etmez; ancak modernizm bağlamında bu metaforun, "anlamlandırmanın uçup gittiğine işaret eden merkezi bir yokluğun, gizemli bir yarığın ya da sessizliğin", diğer bir deyimle anlamda kapanmanın yol açtığı "ıstırap, skandal ya da kabul edilemez bir yoksunluk" hissine karşılık geldiğini ifade eder (Eagleton, 2012, 81).

Politik adaletsizlik, şiddet ve yoksunluğun olduğu yerde ahlaki ve metafizik bir kriz deneyimlenir ve böyle bir durumda anlam arzusuna tatmin edici bir cevap vermek güçleşir. Olağan durum, dünyayı deneyimlerken bu deneyimi kavramsal olarak ifade edebilmektedir. Kriz ise travmatik deneyimlerin kavramsal karşılığının bulunmadığı ya da böyle bir deneyim ile kavram arasında bir karşıtlığın meydana geldiği durumdur (Pearson, 1998, 57). Bu yüzden hatalı politik eylem ve kararın trajik görünümünden biri anlam tutulmasıdır. Ancak bu, anlamın yitirilmesi olarak tanımlayabileceğimiz politik nihilizm için yeterli bir gerekçe gibi görünmüyor. Öyleyse, anlam tutulmasının hissettirdiği ıstırap ve yoksunluğu, anlamdan tümüyle vazgeçmek şeklinde kabul etmek zorunlu değildir. Kaldı ki politik nihilizmin ıstırap ve yoksunluğu ortadan kaldırmak gibi bir vaadi de bulunmamaktadır: "Nihilizm tüm değerleri aşındırdığı için, nihilizmin zirve noktasında, artık her şey anlamsız hale gelecek"tir (Aksoy, 2016, 49).

Nihilizm karşısında konumlandırabileceğimiz alternatifler, daha optimist bir perspektif sunar. Optimizm, pes etmek ve en kötü senaryonun gerçekleşmesini beklemek yerine mevcut fırsatları değerlendirmeyi ve süreci eksikliklerine rağmen olumlu olmayı bir seçenek olarak önerir. Bu bakış açısı, dünyanın başına gelen tüm politik felaketlere rağmen hayatı daha yaşanır hale getirmenin yolları olduğunu varsayar. Arayış, ortodoks yollardan olabileceği gibi daha radikal ve muhalif bir biçime de bürünebilir. Optimist vizyonun getirisi; iktidara rağmen doğruyu söylemek,

adalete bağıllık, insan haklarını güçlendirme ve halkın kendini savunabilmesi için entelektüel bir eğitim sağlamaktır. Böyle bir vizyon, doğru bilgiyi edinme ve bu bilgi ile günün meselelerine müdahale etmek için sosyal, siyasal, epistemik ve etik sorumluluklar yükler. Sorumluluk; araştırma, gerekçelendirme ve belgeleme yoluyla hakikate erişilmesi ve bu hakikatin ne olursa olsun dile getirilebilmesidir. Sorumluluk, aynı zamanda iktidar ve medya tarafından manipülasyon amacıyla “üretilen bilgi”nin farkında olma ve buna karşı entelektüel erdemleri geliştirebilmektir. Bununla birlikte biliyoruz ki iktidarlar, akademisyen ve entelektüellerin propaganda ve manipülasyona karşı uyarıda bulunmak üzere inisiyatif olarak akademi dışında röportaj vermelerinden ya da basın açıklamasında bulunmalarından bazen açıkça ve bazen de üstü kapalı bir şekilde rahatsızdır. Bu yazıda kendini optimist ve bununla birlikte iktidar şiddetine ve propagandasına karşı radikal ve muhalif olarak konumlandırın, görüşlerini akademi dışında farklı platformlarda dile getirmekten çekinmeyen çağdaş filozoflardan Noam Chomsky ve politik görüşleriyle Chomsky üzerinde etkisi olduğunu düşündüğümüz Bertrand Russell’in (1872-1970) aktivizmine yer vereceğiz.

Russell’in hayatındaki pek çok dönüm noktası, Chomsky açısından ilham vericidir. Her iki filozof da dil, mantık ve felsefe hakkındaki düşünceleri ile alanlarının kurucu filozofu olmuş, her ikisi de halkın haksızlıklardan ve adaletsizliklerden kurtuluşunu bir dava olarak benimsemiş, ezilen alt sınıflar ve azınlıkların sesi olmaktan çekinmemişlerdir. Daha önemlisi, özgürlüklerini kısıtlamak anlamına gelse bile görüşlerini savunmaktan vazgeçmemiş olmalarıdır (Barsky, 1997, 32). Bu yüzden Chomsky’nin Russell’a dair seminerleri ve yazılarında onun özgürlük mücadelesini ve özgünlüğünü şu sözlerle ön plana çıkarması tesadüf değildir: “Bu yüzyılda bireysel yaratıcılıkta ve özgürlük uğruna mücadelede insan yaşamının ulaşabileceği ihtişamı gösteren az sayıdaki kişi arasında başköşelerden biri Bertrand Russell’a aittir.” (Chomsky, 2013, 9) Chomsky’nin Russell için söylediği bu sözler aslında kendisi için de pekâlâ ifade edilebilir. Çünkü felsefe tarihinde az sayıda düşünür, eser verdiği alanların tümünde devrimci, aydın ya da yol gösterici kabul edilir ve Chomsky bu isimlerden biridir. Halen güncel konuşmalarında politik şiddetin neden olduğu anlam tutulmasına karşı sesini yükseltebilen etkili bir düşünürdür. Kendi ifadesiyle neden bu yolu tercih ettiğini şöyle anlatır: “Çocukluğumdan beri radikal ve muhalif siyasetle entelektüel olarak derinden ilgilenmişim. O noktada, her zamanki dilekçe imzalama ve benzeri şeylerden o kadar rahatsızlık duyuyordum ki daha fazla dayanamadım ve bu işe girmeye karar verdim” (Akt. Barsky, 1997, 34). Her ne kadar Chomsky’nin görüşlerinde Russell’dan etkilenmeler görülse de elbette bu, onun özgünlüğünü zedeleyen bir husus değildir. Tam aksine Chomsky, Russell’ın çok da ön plana çıkmayan politik görüşlerini daha geniş çevrelere tanıtmayı ve güncel çağdaş olayların yorumlanmasında bu görüşlerin hala etkili olabileceğini göstermeyi başarmıştır (Chomsky, 2013a, 122-125). Bu çalışma, her iki filozofun birbirine yakın düşüncelerine yer vermekte, birbirinden farklarını başka bir çalışmada değerlendirilmek üzere kapsam dışında bırakmaktadır.

2. İktidara Rağmen Hakikat

Siyaset felsefesinde bir hakikat düşüncesini savunmanın, anlaşmazlıkları derinleştirdiği ve bu yüzden böyle bir iddiadan feragat etmenin çok daha rasyonel olduğu düşüncesi hakimdi. Hakikat kavramının siyasette yeri olmadığı ve siyasi iddiaların doğruluk değeri konusunda agnostik kalmamız gerektiği iddia edilmekteydi. Gerçekten de bu iddia haklı ön-varsayımlara dayanabilir. Geçen yüzyılın totaliter rejimleri, hakikate sahip oldukları bahanesiyle şiddeti meşrulaştırmış, kitlesel ölümlere ve derin ayrışmalara neden olmuştu. Şiddet ve ayrışmanın yoğunluğu her geçen gün artmaktadır. Liderlerin ve halkın yalan söylemlere karşı duyarsızlığı, propaganda ve manipülasyonun etkisiyle kitlesel ölümlere, yıkımlara ve umutsuzluklara neden olmaktadır. Duyarsızlık, kendini iki şekilde gösterir. İlki, bilgisizlikten kaynaklıdır. Söylemin kanıtlarla desteklenip desteklenmediğine bakılmaksızın gerçek kabul edilmesi siyasal körlüğe neden olur. Diğer bir duyarsızlık hali, yanlış söylemin farkında olduğu halde buna açıkça karşı durmamayı tercih etmektir. Siyasal cehaletin sınırlarına kadar zorlanması ve “dünya patlayıp kendini yok edene kadar” bu cehaletin ve tek boyutluluğunun sürdürülmesine katkıda bulunmaktır (Medina, 2013, 198). Dolayısıyla yanlış ve çarpıtmanın bir tarafında şiddeti benimseyen rejimler varsa diğer tarafında bu rejimleri ayakta tutan çoğunluk vardır. Sonsuz ve sınırsız arzulara sahip olan insanlar, başkalarını körü körüne takip eder ve çoğu kez sağduyularına aykırı davranırlar. Gerçeklere gözünü kapatma hali, bireylerin gerçeklik algılarını çarpıtır, kutuplaşmayı ve farklı görüşlere sahip olanlara karşı düşmanlığı besleyerek kamusal söylem ve süreçlerin kalitesini zayıflatır. Bu gidişat karşısında akademisyenlerin ve entelektüellerin doğru bilgiye erişmelerini teşvik etme konusunda ne gibi ahlaki ve epistemik sorumlulukları vardır? Çağdaş felsefede bu soruyu kendisine soran ve cevabını bir yaşam tarzına dönüştüren iki çağdaş filozof Bertrand Russell ve Noam Chomsky’dır.

Noam Chomsky’nin MIT Üniversitesi’ndeki odası, Bertrand Russell’ın büyük bir posterine ve bu posterin altında Russell’ın otobiyografisinin girişinde ifade ettiği şu sözlerine ev sahipliği yapar: “Hayatımı basit ama son derece güçlü üç tutku yönetti: aşk özlemi, bilgi arayışı ve insanlığın çektiği acılara duyduğum dayanılmaz üzüntü” (Russell, 2010, 3). Russell’a göre aşk, yalnızlığı gideren ve coşku veren yönüyle vazgeçilmezdir. İkinci sırada bilgi arayışı gelir. Bilme arzusunun ise aşka benzer bir coşku şeklinde açıklar. Russell’ın bu tutkusu, matematiğin mantıksal temellerini araştırdığı ve Whitehead ile birlikte yazdıkları *Principia Mathematica* adlı eserinde, dil ve semantik konularını analiz ettiği *An Inquiry into Meaning and Truth* kitabında, matematik felsefesinden söz ettiği *Introduction to Mathematical Philosophy* eserinde ve kendisine 1950 yılında Nobel Ödülü kazandıran Batı Felsefesi Tarihi başlıklı çalışmasındaki heyecanı ve özgünlüğünden fark edilir. Russell, geniş bir konu yelpazesinde çalışmış bir filozof, matematikçi, mantıkçı ve politik eleştirmendir. Felsefede analitik geleneği önemli ölçüde etkileyen dil ve mantık analizine odaklanmış, mantıksal atomizm geleneği içerisinde semantik, dil ve düşüncenin temel yapı taşlarını anlamaya çalışmıştır. Aşk ve bilgi arayışı Russell’ın dediği gibi insanı, “göklere yükseltir.” Ancak bu coşku hali baki değildir. Çünkü “kıtlık içindeki çocuklar, zalimler

tarafından işkence gören kurbanlar, çocukları tarafından nefret edilen bir yüke dönüşen çaresiz yaşlı insanlar ve tüm yalnızlık, yoksulluk ve acı dünyası” onu göklerden aşağıya çeker. İşte bu acıma ve üzüntü hali, Russell’ın politik aktivizminin temel motivasyonudur: “kötülüğü hafifletmek için can atıyorum ama yapamıyorum ve ben de acı çekiyorum.” (Russell, 2010, 3)

Gerçekten de Russell’ın toplumsal ve politik sorunlara karşı duyarlılığı dikkat çekicidir. Her ne kadar felsefede ününü, matematik, dil ve mantık üzerine yayınladığı çalışmalarından elde etmiş olsa da özgürlük, eşitlik ve savaş karşıtlığı gibi güncel politik konularda dönemin otoritelerine açıkça meydan okuyabilen pek çok eser vermiştir. Politik düşüncelerini aralarında *Özgürlük Yolu*, *Siyasal İdealler*, *İktidar ve Dünya Görüşüm* başlıklı kitapları olmak üzere köşe yazısı, mektuplar ve kamusal platformlarda cesurca ifade etmiştir. Chomsky, Russell’ın tüm düşünce ve eylemlerinde dünyayı sadece anlamaya değil değiştirmeye de çalıştığını yazar (Chomsky, 2013a, 12). Ancak daha iyi bir dünyayı arzulayan bu değişim talebinin Chomsky’nin anlatımıyla bedeli Russell için ağır olur:

Adil ve gerekli olduğunu kabul etmediği bir savaşa karşı gösterdiği kararlı muhalefet nedeniyle karalama kampanyası ve hapis cezasıyla karşı karşıya kalmıştı. Fakat yaratıcı başarılarla dolu bir yarım yüzyıl daha vardı önünde. Russell, bu yarım yüzyılda sadece düşünce ve araştırma alanında büyük başarılar göstermekle kalmadı; dünyayı daha mutlu ve bu ölçüde zalim olmayan bir yer haline getirmek için bitmek tükenmek bilmeyen, boyun eğmez bir çabanın da içerisinde oldu [...]. Russell’ın mücadelesi sırasında maruz kaldığı tacizleri, alay ve istismarları, utanç verici baskıları ve çarpıtmaları, devletin suç içeren şiddetini mazur göstermeye çalışanların savurduğu hakaretleri burada tekrar ele almaya sanırım gerek yok. (Chomsky, 2013a, 10)

Russell, İngiltere ve ABD’nin başını çektiği nükleer silahlanma ve savaş tehlikesine karşı duruşu nedeniyle vatana ihanetle suçlanmış; aynı gerekçeyle 1916 yılında akademik kadrosunda bulunduğu Trinity College’da görevine son verilmiş; biri Nobel Ödülünü kazanmasından sonra olmak üzere 1918 ve 1961 yıllarında iki kez hapis cezasına çarptırılmıştır (Irvine, 2022). Dönemin karamsar atmosferine rağmen Russell, kendi deyimiyile “kötülüğü hafifletmek” için teorik üretimle sınırlı kalmamış, sahada ve kalabalıkların arasında görünmeye devam etmiştir. Bunlardan en dikkat çeken Albert Einstein ile birlikte 1955 yılında kitle imha silahlarının tehlikelerini değerlendirmek üzere bilim adamlarına ve kamuoyuna açıkladığı manifestoydu. Manifesto, kitle imha silahlarına yönelik farkındalık çağrısını sade ve herkes tarafından anlaşılır biçimde dile getirmekteydi. Russell, otobiyografisinde bu fikrin nasıl ortaya çıktığını, manifestoya diğer bilim adamlarından destek bulmak için uğraşlarını, manifestonun imzalanması ve bir basın açıklaması ile duyurulması süreçlerini detaylı olarak anlatır. Nükleer bir savaşın er ya da geç gerçekleşeceği endişesini gerçekten hissediyor ve bunu her fırsatta dile getiriyordu: “40’lı yıllar boyunca ve 50’li yılların başında zihnim nükleer sorunla ilgili karışık bir telaş içindeydi. Nükleer bir savaşın

uygarlığın sonunu getireceği benim için çok açıktı” (Russell, 2010, 488). Siyasetçiden bilim adamına, medyadan sıradan halka herkesin bu tehlikenin giderilmesi için seferber olması gerektiğine inanıyordu. Ancak çoğunluğun böyle bir tehlikeyi ciddiye almamaları ve savaş ihtimaline karşı “insanlar asla bu kadar aptal olamaz” diye sırt çevirmeleri, onun dünyanın gidişatına dair kaygılarını artırmıştı (Russell, 2010, 489). Bilim adamları ve askeri otoriteler tarafından daha önce buna benzer uyarılar yapılmış olsa da sonuçların insanlık için ne kadar kötü olacağı belki de ilk kez kesin bir şekilde Russell-Einstein manifestosunu imzalayan prestijli bir ekip tarafından dünyaya duyuruluyordu. İmzacıları arasında Nobel ödüllü akademisyenler bulunduğu halde manifesto, hükümetler nezdinde arzu edilen sonuçları vermedi. Nükleer silahlanma politikalarına karşı bir uyarı niteliğinde yayınlanan bu çağrı, belli yıldönümlerinde hatırlansa da politikacılar tarafından hala göz ardı edilmektedir (Bartosch, Neuneck, & Wunderle, 2016).

Manifesto, gücünü Chomsky'nin de işaret ettiği çarpıcı şu soruyla bizi karşı karşıya bırakmasından alır: “İşte size sunduğumuz sorun, keskin, korkunç ve kaçınılmaz: İnsan ırkına bir son mu vereceğiz yoksa insanlık savaştan vazgeçecek mi?” (Russell & Einstein, 1955). Chomsky, bu soruyu alıntılar ve buna cevabın her insan tarafından soğukkanlılıkla düşünülmesi gerektiğini 2006 yılında yayınladığı *Failed States* isimli kitabında dile getirir (Chomsky, 2006, 3). Ona göre Einstein ve Russell'ın tarif ettiği ve sorguladığı “keskin, korkunç ve kaçınılmaz” duruma bir tepki vermek zorundayız. Chomsky, bu tepkinin özellikle silahlanma hususunda askeri hakimiyetini genişleterek dünya çapında yıkıma giden yarış hızlandıran Amerika Birleşik Devletleri'ne yönelik olması noktasında ısrarcıdır (Chomsky, 2006, 14). Güçlü devletlerin yarış halinde silahlanmaları dünyanın sonunu getirebilir. Çünkü, hâkimiyet kurmak ve bu hakimiyetlerini genişletmek için tüm insanlığı ortadan kaldırma riskini göze almaktadırlar. Nitekim “Russell'ın nükleer savaş tehdidinde ilişkin kaygısı, akli başında bir insanın kaygısıdır” (Chomsky, 2013a, 125). Şu halde silahlanma ve nükleer savaş karşıtlığı, muhalif olma ya da iktidarları protesto etmenin çok ötesine geçmeli, insanlığın yok olmasından duyulan bir endişeye dönüşmelidir.

Russell son yıllarını, özelde Vietnam savaşına, savaşlara destek için devletler tarafından üretilen resmi ve manipülatif propagandaya ve bu savaşlarda yaşanan trajedilere karşı durmaya ayırmıştı ve bunu yapmakta Chomsky'e göre oldukça haklıydı (Chomsky, 2013a, 125-126). 1960'lı yıllardan yaşamının son günlerine kadar Russell İsrail'in Filistin'i işgal etmesini de gündemine aldı ve bu işgale yönelik itirazlarını farklı platformlarda dile getirmeye başladı. Tel Aviv'de yayınlanan New Outlook gazetesinin editörüne Mart 1963'te bir mektup yazdı ve Arap-İsrail savaşı sonrasında İsrail'in fiili olarak topraklarını genişletmesinin bölgede rahatsızlığa neden olacağı uyarısında bulundu. Hatta İsrail'e Arapların geri dönmesini kabul etmek ve geri dönmek istemeyen tüm mültecilerin yeniden yerleştirilmesini finanse etmek şeklinde olabilecek “alıcınap bir jest” önerisinde bulundu (Russell, 1963). Bu öneri doğrultusunda aynı yıl Russell, Filistinli Arap mültecilerin durumunu incelemek üzere İsrail'e bir temsilci gönderdi. Böylece İsrail ve Araplar arasındaki meselelerin çözüme kavuşturulmasına yardımcı olabilecek önerilerde bulundu. Otobiyografisinde ifade

ettiği kadarıyla benzer konularda temsilciler karşılıklı olarak gidip gelmekteydi (Russell, 2010, 632). Filistin’de bir Yahudi devleti kurmanın hata olduğu düşüncesini bu görüşmelerde sıklıkla açıklamıştır: “Adalet, bir çözüme doğru atılacak ilk adımın İsrail’in Haziran 1967’de işgal ettiği tüm topraklardan çekilmesini gerektirmektedir.” (Russell, 2001, 412). Buna benzer sözler, ölümünden (2 Şubat 1970) sadece birkaç gün önce Filistin’deki çatışmalara dair yazdığı son mesajında da yer almaktadır:

Orta Doğu’daki krizin gelişimi hem tehlikeli hem de öğreticidir. İsrail yirmi yılı aşkın bir süredir silah zoruyla genişlemektedir. Bu genişlemenin her aşamasından sonra İsrail ‘akla’ başvurmuş ve ‘müzakereleri’ önermiştir. Bu emperyalist gücün geleneksel rolüdür, çünkü zaten şiddet yoluyla ele geçirmiş olduğu toprakları en az zorlukla sağlamlaştırmak ister. Her yeni fetih, bir önceki saldırganlığın adaletsizliğini görmezden gelen gücün müzakere önerisinin yeni temeli haline gelir. İsrail tarafından gerçekleştirilen saldırganlık kınanmalıdır; çünkü sadece hiçbir devletin yabancı toprakları ilhak etme hakkı yoktur, aynı zamanda her genişleme dünyanın daha ne kadar saldırganlığa tahammül edeceğini keşfetmek için yapılan bir deneydir (Russell, 2001, 411).

Chomsky uzun süredir Filistin’deki tahribat ve tehdidin ABD desteğiyle İsrail devleti tarafından devam ettirildiğini Russell’a benzer bir şekilde dile getirmektedir (Chomsky, 1997, 78). Yahudi bir aileden gelen Chomsky’nin İsrail’i eleştiren bu söylemleri, İsraililer ve Amerikalı Yahudilerin büyük bir kesimi tarafından anti-Siyonist olarak damgalanmasına neden oldu. Hatta bir kısım Yahudiler daha ileri giderek onu “kendinden nefret eden Yahudi” olarak sınıfladılar. Dolayısıyla bir Yahudi, İsrail devletini eleştiriyorsa nevrotik bir durum söz konusudur ve böyle bir durumda psikiyatrik tedavi gerekmektedir (Chomsky, 2014). Bu suçlamanın nedeni, İsrail’in bir Yahudi devleti olması gerektiği fikrini desteklememesidir. Karşıt söylemleri nedeniyle maruz kaldığı muameleyi Chomsky şöyle aktarıyor: “güvercin sol olarak kabul edilen kesimden çok sert eleştiriler de dahil olmak üzere büyük bir öfkeye yol açtım, hatta beni bu kötü yoldan (yani Filistinlilerin insan olabileceğini öne sürmek ve Siyonizmin gerçek tarihini hatırlatmak) vazgeçirmek için evime gelen heyetler bile oldu” (Barsky, 1997, 167). Chomsky, İsrail aleyhine yaptığı üniversite konuşmaları şiddetli tepkilere yol açmaya başlayınca üniversite yönetimlerinin sivil polis ile önlem almak zorunda kaldığını da aktarır (Barsky, 1997, 167). Kısacası, politik görüşleri nedeniyle hayatının pek çok döneminde dramatik sonuçlar doğuracak bir ikileme karşı karşıyaydı. Bir yandan özgür ve iyi toplum idealine olan bağlılığı öte yandan bir akademisyen olarak bağlı olduğu kurumlara karşı sorumluluğu. Chomsky açısından bu ikileme ağır basan entelektüellerin sorumluluğu olarak ilan ettiği “hakikati anlatmaktır.” (Chomsky, 2000, 98). Bu konuda başarılı olmadığına dair de iddialar vardır (Windschuttle, 2004, 127). Ancak bu yazının konusu, Chomsky aleyhine dile getirilen bu iddiaların analizi değildir. Daha ziyade Chomsky’nin rölativizm ve nihilizmi aşarak hakikat arayışına yönelmesinde etkili faktörleri incelemektir. Onun söylemlerinde bariz olan mesaj şudur: iktidara ve güce rağmen hakikati aramak ve bu

hakikati, hedef kitleye aktarabilmenin entelektüeller için ahlaki bir yükümlülük olduğunu ilan etmek. Yığınlar tarafından sorgulanmayan söylemler üzerine eleştirel bir şekilde düşünme çağrısı anlamına gelen bu söylem aynı zamanda propaganda ile desteklenmiş meta-anlatılara rasyonel bir meydan okumadır.

3. Optimist Bir Politika Olarak Anarko-Sendikalizm

Russell ve Chomsky'nin ABD, İngiltere ve İsrail eleştirisi, temelde şiddet karşıtlığıdır. Çünkü her iki filozof da özgürlüğün ve barışın olduğu bir dünyanın hayal edilebilir olduğuna inanmıştır. İnsan özgürlüğünü savunma, iktidara, otoriteye, sömürüye, sosyal rollere ve kapitalizme derin bir şüpheyle yaklaşmak yine iki filozofun ortak noktalarındandır. Bu bağlamda Russell'ın ifade ettiği şu sözleri Chomsky de tekrar eder: eğitimin hedefi "hakimiyetin dışında nesnelerin değeri duygusunu vermek, özgür bir toplumun akıllı yurttaşını yaratmaya yardım etmek, içinde serbestliğin ve bireysel yaratıcılığın serpileceği ve emekçilerin bir üretim aracı değil kaderlerinin efendisi olacağı koşulları yaratmaktır" (Chomsky, 2013b, 231). Çünkü sermaye sahiplerine hizmet edenler, zorunlu olarak "başkalarıyla dayanışma içinde, kendi denetimi altında üretici, yaratıcı ve tatmin edici iş görmek" haklarını devretmek zorunda kalırlar (Chomsky, 2013b, 169). Oysa Russell ve Chomsky, "toplumun yaklaşması gereken nihai ideal durumun" yaratma dürtüsünü özgürleştirilmesi ve toplumun bu amaca dönük olarak yeniden inşa edilmesiyle ilgili bir mesele olduğunu düşünür (Russell, 2005, 36). Bu aynı zamanda, haklı bir gerekçelendirmesi olmadıkça tüm hakimiyet ve hiyerarşi yapılarının gayri meşru olduğunu iddia etmek anlamına gelmektedir.

Ancak hiyerarşiye karşı çıkış ve yeniden inşa düşüncesi, zorunlu olarak devrimci değildir. Tam aksine her iki filozof da devrim sürecinin beraberinde getireceği yeni iktidar ve otorite oluşumlarının yaratacağı sorunların farkındadır. Bu yüzden politik alanı, insanların karakter olarak dürüstlük ve karşılıklı yardımda bulunma kabiliyetini geliştirebilecekleri, kendi kendini organize edebilen bir toplum fikrine yani liberter sosyalizm, anarşizm ya da anarko-sendikalizm olarak adlandırılacak bir sisteme dayandırırılar. Her ne kadar gündelik dilde anarşizm, apolitik düzensizlik, karşı devrimcilik ya da şiddete yönelim ile karşılaşırsa da Russell'ın *Özgürlük Yolu* ve Chomsky'nin *Anarşizm Üzerine* başlıklı kitapları her iki filozofun doğal, özgürlükçü ve harmonik bir toplumsal yapıyı savunan politik görüşlerine dairdir. Bu eserlerde Russell ve Chomsky'nin "kendi yaratıcı potansiyellerinin peşinde koşan insanlardan oluşan" bağımsız bir toplumu benimsedikleri açıktır (Chomsky, 2013b, 268). Ancak bunu hangi sistem altında gerçekleştirecekleri bazen netliğini kaybeder. Çünkü insan doğasına ilişkin iyimser bakış açısına sahip olsalar da politik alandaki gidişattan zaman zaman hayal kırıklıklarına uğradıkları kolayca fark edilir. Bu hayal kırıklıkları, ideal sistemin hangisi olacağı konusunda tamamen olmasa bile fikirlerinin ve takip ettikleri modellerin değişmesine neden olur. Russell'ın *Özgürlük Yolu*'ndaki şu satırları bu iddiamızı örneklemektedir:

Yazdıklarımız bizi sosyalizmin ve anarşist komünizmin karakteristik öğretisini oluşturan sermaye ve toprağın ortak mülkiyeti öğretisinin,

dünyamızın şu anda muzdarip olduğu sorunların çözümü ve her vicdanlı insanın görmek isteyeceği gibi bir toplum oluşturma sürecinde gerekli bir adım olduğu inancına götürüyor. Fakat, her ne kadar gerekli bir adım olsa da, sosyalizm tek başına yeterli değil. Sosyalizmin pek çok biçimi vardır; devletin işveren olduğu ve çalışan herkesin ücre tını ondan aldığı bir sistem, şu andaki rejimin içerdiğinden bile daha çok müdahale ve zulüm tehlikesi içerir. Diğer yandan, devlet sosyalizminin tehlikelerinden sakınan anarşizmin de kendi içinde tehlikeleri ve güçlükleri vardır. Bu yüzden, uygulansa bile çok uzun süre devam edeceği şüphelidir. Yine de mümkün olduğunca ulaşmak istediğimiz ve uzak bir gelecekte tamamen ulaşmayı umduğumuz bir ideali temsil etmektedir (Russell, 2005, 204-205).

Russell, sosyalizm ve anarşizmde uzun vadeli istikrarı yakalamanın mümkün olmadığını, merkezi bir yönetim talebinin kısa sürede geleceğinin farkındadır. Aynı tespit Chomsky için de geçerlidir. Russell'ın politik önerilerine katılsa da Chomsky, "fakat trajediyle dolu yarım yüzyıldan sonra onun bu yaklaşımın gerçekleşme ihtimali her zaman olduğu kadar uzak görünüyor" sözleriyle benzer bir umutsuzluğu ifade eder (Russell, 2013a, 83). Yine de her iki filozof, bugünün geçmişten daha iyi olduğu ve geleceğin de bugünden daha iyi olacağı tezine inanmaktadır. O halde insancıl bir toplumsallığın gerçekleşmesini tam olarak engelleyen nedir? Siyaset teorileri neden başarısız olmaya devam etmektedir?

Russell'ın ümitvar bir şekilde sonlandırdığı Nobel konuşması, siyaset felsefecilerinin gözden kaçırdığı bazı hususlara ve bunların neden olduğu problemlere değinmesi bakımından dikkat çekicidir. Kısa sayılabilecek bu konuşma metninde Russell, siyaset teorileri ile pratik arasında kurulması gereken bağlantıya vurgu yapar. Ona göre siyaset teorilerinin insan psikolojisine yeterince yer vermemiş olmaları, arzuların siyaseti nasıl şekillendirdiğini görmelerini engellemektedir. Bu yönüyle Russell'ın konuşması klasik ahlak ve politik teorilerle hesaplaşmanın iyi bir örneğidir. Çünkü politik alanda "insanların ne yapacağını bilmek istiyorsanız, sadece maddi koşullarını değil arzularının tüm sistemini, karşı geldiği güçleriyle birlikte bilmeniz gerekir" (Russell, 1950). Arzuları birincil ve ikincil olarak sınıflayan Russell, ilkinin temel ve ikincisinin sonsuz olduğunu düşünür. Siyaset alanında karar ve eylemlere sonsuz olan ikincil arzular yön verir. Açgözlülük, hırs, kibir ve güç aşkını sonsuz temel arzu olarak tanımlar. Arzuların sıralaması, onların gücü ve etkileriyle orantılıdır. Örneğin, kapitalist sistemin temelini oluşturduğunu düşündüğü açgözlülük, hırsa göre daha zayıf bir güdüdür. Ancak vergilerin artmasının başlıca nedeni, hırs duygusudur. Güç aşkı ise tüm politik arzuların en güçlüsüdür. Güç aşkı, diğer duygulardan yoğunluğu itibarıyla farklıdır: "Ancak ele aldığımız güdülerin etkisi ne kadar büyük olursa olsun, bir tanesi hepsinden daha ağır basmaktadır. Güç sevgisini kastediyorum. Güç sevgisi kibirle yakından ilişkilidir ama hiçbir şekilde aynı şey değildir." Çünkü güç, kibir gibi doyumsuzdur. Bu yüzden "herhangi bir otokratik rejimde, iktidar sahipleri, iktidarın sağlayabileceği hazları deneyimledikçe giderek daha zalim hale gelirler." (Russell, 1950).

Şu halde Russell'a göre içinde bulunduğumuz krizleri anlamanın ve çözümlemenin yolu hırs, rekabet, kibir ve güç sevgisi gibi arzuların siyasete yön verdiğini analiz etmektir. Başkalarına karşı nefret ve korkuya kapılmanın ve siyasi yanlısıların esiri olmanın tek bir nedeni vardır: birbirini tanımamak ve ortak arzulardan haberdar olmamak. Şayet arzular konusunda bilinçli ve dürüst olsaydık; "insanlar kendi mutluluklarını komşularının sefaletini arzuladıkları kadar hararetle arzulasalardı" savaş yerine barışın hakim olduğu bir dünyadan söz edebilirdik (Russell, 1950). Ancak La Bruyere'in *Karakterler* kitabında anlattığı gibi insanların savaş arzusu bu yüzyıla mahsus değildir: "İnsanlar, bir karış fazla ya da eksik toprak için her çağda birbirlerini soymaya, yakıp yıkmaya, öldürmeye, boğazlamaya sanki aralarında ahdetmişler" dir (1998, 199-200). İnsanların güce ve şiddete eğilimlerine rağmen Russell, dünyanın geleceği için ümitvar olabilmeyi başarmış ve kendi tecrübeleri başta olmak üzere optimist bir pencereden bakabilmiştir: "Bu benim hayatım oldu. Yaşamaya değer buldum ve bana bir şans daha verilse seve seve tekrar yaşardım" (Russell, 2010, 3). Russell, yaşama olan bu tutkusunu, otobiyografisinin son sayfalarında daha vurgulu biçimde dile getirir:

Teorik gerçeği yanlış algılamış olabilirim, ama böyle bir şeyin var olduğunu ve bizim bağıllığımızı hak ettiğini düşünmekle yanılmadım. Özgür ve mutlu insanlardan oluşan bir dünyaya giden yolun görüldüğünden daha kısa olduğunu düşünmüş olabilirim ama böyle bir dünyanın mümkün olduğunu ve bu dünyaya yaklaşmak için yaşamaya değer olduğunu düşünürken yanılmadım. (Russell, 2010, 702)

Russell'ın hayatı bu şekilde olumlamasının nedenlerinden biri, mutlu olmak için gerekli olan zekanın var olduğuna ve bunun eğitilebilir olduğuna inanmasıdır. Bu inancını, 1950 yılında yaptığı Nobel konuşmasının son satırlarında da dile getirir: "Sonuç olarak şunu söyleyebilirim ki, eğer söylediklerim doğruysa, dünyayı mutlu kılmak için gereken en önemli şey zekâdır. Sonuçta bu iyimser bir sonuçtur, çünkü zekâ bilinen eğitim yöntemleriyle geliştirilebilecek bir şeydir" (Russell, 1950). İnsanların dünya ile temasları kısa, kişisel ve sınırlı olmasına rağmen nasıl oluyor da bildikleri kadarını bilebiliyorlar şeklindeki epistemolojik sorgulama, insanın zekası ile birlikte yaratıcılığına işaret etmektedir. Chomsky de dile dair çalışmalarında yaratıcılık konusuna yer vermiştir. Michel Foucault ile 1971'de gerçekleştirdikleri ünlü tartışmada sıklıkla sözünü ettiği gibi dile ilişkin tarihsel ve sınırlı tecrübemiz, zihnimizde sınırsız sayıda anlamlı ifadeler oluşturabilir ve dili sürekli olarak yeni durumlara uygun hale getirebilir. Gündelik hayatta çocukların dilde kendilerine öğretilenden çok daha fazlasını yapma kabiliyetine sahip olmaları da bu iddiayı desteklemektedir. Chomsky'e göre doğamızın bu yaratıcı ve özgür karakteri, "spekülatif ama saçma olmayan bir şekilde" üretimde bulunmaya devam etmektedir. Bu da dil özelinde insanın benzersiz bir bilişsel kapasiteye, zekâya ve yaratıcılığa doğuştan sahip olduğunu göstermektedir (Chomsky & Foucault, 2005, 8) Böylece, dildeki yaratıcılık ile siyaset alanı arasında paralellik kurulabilir. Ona göre insan doğasının temel unsurlarından biri, kurumların keyfi ve zorlayıcı sınırlandırmaları olmaksızın yaratıcı çalışma ve araştırmalar yapmaktır. Eğer bu iddia doğruysa ideal bir toplum, insanın bu temel özelliklerinin

gerçekleştirilmesi imkânlarını çoğaltmalıdır (Chomsky & Foucault, 2005, 41). Halbuki, modern eğitim kurumları özgürlük ve bağımsızlık hedefinden uzak bir şekilde tasarlanmıştır. Russell'ın ifadesiyle mevcut eğitim anlayışı, "ölü olguların pasif bir şekilde" transferine neden olmaktadır. Oysa özgür insanlar tarafından desteklenen ve barışa yönelik bir sistem ancak liberter sosyalist ya da anarko-sendikalist bir toplumda eğitim yoluyla baskı ve zorlama gibi unsurları aşarak olur. Çünkü eğitim sürecinden beklenen, yeni otoriteler inşa etmek değildir; aksine entelektüel olarak kendini savunabilen, özgünlüğünü ve yaratıcılığını geliştirebilmiş insanları ortaya çıkarabilemektir (Chomsky, 2013a, 75-76).

4. Sonuç

Russell ve Chomsky'nin iktidarlara rağmen hakikati dile getirmedeki azimleri, entelektüel sorumluluk sahibi bir kimse için gerekli olan üç değeri taşıdıklarını gösterir. İlki, her ikisi de kendi milli tarihine olduğu kadar dünya tarihine duyarlıdır ve bu konuda geniş ve derin bir bilgiye sahiptir. İkincisi, her iki filozof da haksızlıkları entelektüel cesaret, dürüstlük ve titizlik gibi erdemlerle değerlendirir ve hangi ırktan veya dinden olursa olsun haksızlığa ve sömürüye uğrayanların yanında olmaktan çekinmez. Üçüncüsü, baskı ve şiddet görme riskine rağmen her ikisi de manipülatif iktidarlara karşı doğruları dile getirmelerini mümkün kılan ahlak duygusuna derinden bağlıdır.

Russell ve Chomsky'nin yaşam tarzına dönüştürdükleri çağrılar, çalışmaları ve entelektüel üretimleri, onların insanlığın gidişatına dair sahip oldukları samimi endişelerini yansıtmaktadır. Söylemlerinin ortak noktası, dünyada çatışmaları sona erdirerek çeşitli halk ve kültürlerin farklılıklarıyla bir araya geldiği yeni bir toplumsal sistemi inşa edebileceklerine yönelik iyimser inançtır. Bu inançları zaman zaman hayal kırıklığına uğrasa veya tonu değişse de her iki filozofun kariyeri boyunca verdiği mücadelede onlara rehberlik etmiştir. Radikal olduğu kadar optimist bu politik tavrı; grup polarizasyonunun, epistemik yankı odalarının ve yerelliğin ötesine geçebilmenin entelektüeller açısından mümkün olduğunu göstermektedir. Russell ve Chomsky, kendi grup ve haklarının söylemlerine rağmen sömürgeleştirilmiş ya da işgal edilmiş halkların yanında kararlılıkla yer alabilmiş ve kamuoyunu da bu yönde harekete geçirmeyi hedeflemiştir. Bu anlamda filozofların katliamlar, sömürü ve insan haklarının bastırılması konularında bir aktivist olarak kamuoyunda güçlerinin ve etkilerinin olabileceğini göstermişlerdir. Ancak her nedense siyaset teorisine yaptıkları katkılar hakkında nispeten az yayın mevcuttur. Belki bunun sebeplerinden biri, ana akım siyasal teorilere kıyasla liberter sosyalizm ve anarko-sendikalizm gibi daha radikal sayılabilecek çözümler ileri sürmeleri olabilir.

Siyasal bir meseleyi etkili bir şekilde ele alabilmek için geçmişi ve bugünü göz önünde bulundurabilmek, gelecekteki olasılıkları ve çözümleri değerlendirebilmek gerekir. Çözüm önerilerinin gerçekleşmemiş olması, onları önemsizleştirmez tam aksine entelektüel çoğulculuğa ve dünyayı farklı perspektiflerden anlamaya katkıda bulunur. Birden fazla perspektifle karşı karşıya olmak ve onları belli bağlamlarda bütünleştirmek empati kurma ve hayal etme kapasitesini geliştirecektir. Çünkü bu

yetiler, farklı düşünme ve yaşama biçimleri arasında bağlantılar kurulmasını mümkün kılar. Russell ve Chomsky'yi özgün kılan, ünlü çalışmalarını mantık, dil ve zihin gibi alanlarda vermiş olsalar da empati ve hayal gücü yetileri sayesinde kendi dünyalarının dışına çıkabilmeleri, siyasal olayları kanıtlar temelinde değerlendirebilmeleri ve meşruiyet kriterini sağlayamayan her türlü iktidarı karşılıklarına alabilmeleridir. Amaç ise iyi, sağlam ve hümanist bir insan doğası kavramı üzerinde temellenecek bir toplumsal vizyon ileri sürmektir. Böyle bir vizyon, Eagleton'ın dile getirdiği anlam tutulmasını, en azından politik alanda bir nebze olsun hafifletmeyi hedeflemektedir.

KAYNAKÇA

Aksoy, M. U. (2016). Giorgio Agamben: mesihçi bir siyaset felsefesinde kutsal insan ve istisna. *Kaygı*. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi (27), 43-58.

Barsky, R. F. (1997). *Noam Chomsky: A life of dissent*. The MIT Press.

Bartosch, U., Neuneck, G. & Wunderle, U. (2016). The Russell-Einstein Manifesto 60 years on: Remember your humanity and forget the rest. *Challenges facing nuclear disarmament*. VDW.

Chomsky, N (2022). An interview with Noam Chomsky. *Syndemic Magazine*.
<https://syndemic.ca/2022/03/08/an-interview-with-noam-chomsky/> Erişim tarihi: 17.11.2023.

Chomsky, N. (2000). *Yeni dünya düzeninde yalanlar ve gerçekler*. Çev. Selen Göbelez. Mavi Ada.

Chomsky, N. (2006). *Failed states: the abuse of power and the assault on democracy*. Metropolitan Books.

Chomsky, N. (2013a). *Bilgi ve özgürlük sorunları: Russell konferansları*. Çev. Taylan Doğan. Bgst Yayınları.

Chomsky, N. (2013b). *Anarşizm üzerine*. Çev. Tamer Tosun. Agora Kitaplığı.

Chomsky, N. (2014). *Noam Chomsky at United Nations: It would be nice if the United States lived up to international law*. *Democracy Now!*
https://www.democracynow.org/2014/11/27/noam_chomsky_at_united_nations_it

Chomsky, N. & Foucault, M. (2005). *İnsan doğası: iktidara karşı adalet-Foucault ve Chomsky tartışıyor*. Çev. Tuncay Birkan. Bgst Yayınları.

Eagleton, T. (2012). *Hayatın anlamı*. Çev. Kutlu Tunca. Ayrıntı Yayınları.

Irvine, A. D., "Bertrand Russell", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2022 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL =
<https://plato.stanford.edu/archives/spr2022/entries/russell>.

La Bruyer, J. De (1998). *Karakterler*. Çev. Bedia Kösemihal. Sosyal Yayınları.

- Medina, J. (2013). *The epistemology of resistance*. Oxford University Press.
- Pearson, K. A. (1998). *Kusursuz nihilist*. Çev. Cem Soydemir, Ayrıntı Yayınları.
- Russell, B. & Einstein, A. (1955). *Russell-Einstein manifesto*.
<https://ahf.nuclearmuseum.org/ahf/key-documents/russell-einstein-manifesto/>
- Russell, B. (1950). Nobel prize speech,
<https://www.nobelprize.org/prizes/literature/1950/russell/lecture/>
- Russell, B. (1963). Letter to the editor of the Tel Aviv New Outlook.
https://www.lehman.edu/faculty/rcarey/BRSQ/03nov.russell.htm#note*
- Russell, B. (2001). *Yours faithfully, Bertrand Russell: A lifelong fight for peace, justice, and truth in letters to the editor*. (Ed. Ray Perkins Jr.). Open Court.
- Russell, B. (2005). *Özgürlük yolu*. Çev. Şebnem Duran. İlya Yayınevi.
- Russell, B. (2010). *Autobiography*. Routledge.
- Windschuttle, K. (2006). Noam Chomsky'nin maskesini düşürmek. *Liberal Düşünce Dergisi* (33), 127-141.